

REGIONALNA POLITIKA I PAMETAN, ODRŽIV I UKLJUČIV RAST GOSPODARSTVA NA PRIMJERU ZADARSKE ŽUPANIJE

Snimio Aleksandar Bonačić

Marina Dujmović Vuković

Zadarska županija

UVOD

Tema ovog rada jest osvrt na mogućnosti i važnost regionalne politike u EU-u te slijedom toga uključivanje i pozicioniranje Zadarske županije u zadanim strateškim okvirima. Već u listopadu 2010. godine, uzimajući u obzir fiskalnu situaciju u EU-u i znatna sredstva Kohezijske politike koja su u europskom proračunu još uvijek bila na raspolaganju od 2007. do 2013.¹, Europska komisija pozvala je nositelje regionalnih politika da bez odgađanja započnu s ulaganjima u projekte koji će pridonijeti održivu rastu te da učinkovitije rabe sredstava iz postojećih fondova. Pri tome je Komisija izložila i praktične primjere kako regionalnom politikom omogućiti razvoj energetski učinkovitoga, klimatski prihvatljivoga, konkurentnoga gospodarstva.²

Društveni izazovi, kao što su klimatske promjene, nužnost učinkovite upotrebe energije i resursa, nestašica sirovina i starenje stanovništva, identificirani su u novom strateškom dokumentu EU-a.

Suočavajući se s velikim ekonomskim gospodarskim izazovima, ujedinjena Europa pronalazi odgovor kreirajući ambicioznu ekonomsku politiku za 21. stoljeće. U temeljnom strateškom dokumentu za predstojeće financijsko razdoblje od 2014. do 2020. godine, u *Strategiji Europe 2020*, oblikovana je vizija europske socijalno-tržišne ekonomije koja bi trebala prevladati strukturne slabosti kroz napredak triju međusobno prožetih prioriteta:

- pametan rast
- održivi rast
- uključiv rast.

Kao što je José Manuel Barroso istaknuo u svojem predgovoru *Strategiji Europe 2020*: Europa se treba vratiti u kolosijek uspjeha, a onda mora i na tom kolosijeku ostati. To je svrha *Strategije Europe 2020*. Radi se o radnim mjestima i boljem načinu življenja (boljoj kvaliteti života). Ova Strategija pokazuje da Europa može proizvesti pametan, održiv i uključiv rast te da zna pronaći put za stvaranje novih radnih mjesta.

PRIORITETI

Pametan rast označuje jačanje znanja i inovacija kao pokretače budućega ekonomskog rasta EU-a. Detaljnije, pametan rast odnosi se na jačanje učinka istraživanja, promicanje transfera inovacija i znanja te osiguravanje postupka pretvaranja inovativnih ideja u nove proizvode i usluge koje rezultiraju gospodarskim rastom i kvalitetnim poslovima i koje pomažu premostiti probleme prilikom suočavanja s europskim i globalnim socijalnim izazovima.

Održiv rast odnosi se na promicanje zelenoga i konkurentnijega gospodarstva koje se učinkovito koristi resursima. Označuje razvoj novih procesa i tehnologija, uključujući i zelene tehnologije, te jačanje konkurentnih prednosti poslovanja, prije svega u proizvodnji u sklopu malih i srednjih poduzeća.

Uključiv rast odnosi se na osnaživanje društva kroz povećanje zaposlenosti, ulaganje u vještine, smanjenje siromaštva te modernizaciju tržišta rada, sustava osposobljavanja i društvene zaštite. Potrebno je osigurati pristup i mogućnosti za sve tijekom cijeloga života.

SEDAM INICIJATIVA

Europska komisija istaknula je sedam inicijativa kojima će nastojati ubrzati dostizanje svakog od prioriteta:

- 1) poboljšanje okvira i pristupa izvorima financiranja za istraživanje i inovacije te osiguravanje da se inovativna ideja pretvori u proizvod ili uslugu koja kreira rast i zapošljavanje
- 2) poboljšanje kvalitete obrazovnoga sustava i olakšavanje ulaska mladih na tržište rada
- 3) ubrzavanje *roll-out* brzog interneta i ostvarivanje koristi jedinstvenoga digitalnog tržišta za stanovništvo i gospodarstvo
- 4) povećanje učinkovitosti gospodarstva u upotrebi resursa, povećanje iskorištavanja energije iz obnovljivih izvora, moderniziranje prijevoznoga sektora i promicanje energetske efikasnosti
- 5) poboljšanje poslovnog okruženja, poglavito za male i srednje poduzetnike, te poticanje razvoja snažne industrijske osnove koja će biti konkurentna na svjetskom tržištu
- 6) moderniziranje tržišta rada cjeloživotnim obrazovanjem, a većom mobilnošću osigurati bolje uravnoteženje ponude i potražnje na tržištu rada
- 7) osigurati društvenu i prostornu (teritorijalnu) koheziju, tako da korist od rasta gospodarstva bude što šire raspoređena te da se siromašnima i društveno isključenima osigura život u dostojanstvu i društvenoj uključenosti.

STRATEŠKI CILJEVI

Ciljevi koje EU želi postići na kraju planskog razdoblja, dakle do 2020. godine, jesu:

- 1) zaposlenost populacije između 20 i 64 godine na razini od 75%, uključujući veću zastupljenost žena i starijih radnika

1

COM (2010)110 Cohesion policy: Strategic Report 2010 on the implementation of the programmes 2007-2013, European Commission, Brussels.

2

Details in SEC(2011) 92 ec.europa.eu/regional_policy, European Commission, Brussels.

3

COM (2010)2020 EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth /*COM/2010/2020 final *//, European Commission, Brussels.

4

COM (2010)110 Cohesion policy: Strategic Report 2010 on the implementation of the programmes 2007-2013, European Commission, Brussels.

5

Regionalna politika – Inforegio, Europska komisija (http://ec.europa.eu/regional_policy/what/index_hr.cfm)

6

European Council Conclusions of 17.06.2010.

7

European Parliament, 2009/2235(INI), 30.04.2010.

8

European Council Conclusions of 17.06.2010.

9

COM(2010)642 final, 'Conclusions of the fifth report on economic, social and territorial cohesion: the future of cohesion policy', European Commission, Brussels.

10

COM(2010)700 final, The EU Budget review, European Commission, Brussels.

- 2) ulaganje u istraživanje i razvoj (I&R) na razini od 3% BDP-a Europske unije
- 3) dostizanje klimatsko-energetškoga cilja '20/20/20' (smanjenje emisije stakleničkih plinova za 20% u odnosu na 1990. ili za 30%, povećanje udjela energije iz obnovljivih izvora za 20%, povećanje energetske efikasnosti za 20%)
- 4) postotak ranog napuštanja školovanja ispod 10% (sa sadašnjih 15%) te minimalno 40% mlade generacije s diplomom (sa sadašnjih 31%)
- 5) 20 milijuna manje ljudi izloženih riziku siromaštva.

SREDIŠNJA TOČKA STRATEGIJE 2020

Središnja točka *Strategije 2020* i najvažniji novi sastojak europskog odgovora na ekonomsku krizu jest usmjerenost znatnih ulaganja u istraživanje, razvoj i poduzetništvo.

Tim se dokumentom uvodi strateški i integrirani pristup inovacijama koje trebaju uvećati europski, nacionalni i regionalni istraživački i inovacijski potencijal.³

Dosadašnjim strategijama Istraživanja i razvoja (I&R) često su nedostajale međunarodne, odnosno transregionalne, perspektive, pa se regionalna strategija Istraživanja i razvoja razmatrala izolirano.⁴ Te strategije nisu bile ni dobro povezane s potrebama industrije, odnosno gospodarstva regije, dakle bile su nedovoljno poslovno usmjerene i vođene, a često se griješilo i izravno preslikavajući strategiju neke uspješne regije a da se nije dobro razmotrio lokalni kontekst, tj. uvjeti primjene.

DOPRINOS REGIONALNE POLITIKE PAMETNOM RASTU EU 2020

Regionalna politika instrument je financijske solidarnosti i kohezije EU-a kojem je cilj smanjenje razvojnih razlika među regijama zemalja članica. Usmjeren je prema poboljšanju uvjeta života i rada građana najmanje razvijenih dijelova Unije, ali i prema smanjenju razlika u bogatstvu među pojedinim regijama.

Regionalna politika EU-a politika je ulaganja u budućnost, potiče stvaranje radnih mjesta, konkurentnost, gospodarski rast, bolju kvalitetu života i održivi razvoj. Dakle, regionalna politika pridonosi primjeni strategije *Europa 2020* u stvarnom vremenu.

Cilj regionalne politike jest smanjenje znatnih gospodarskih, socijalnih i teritorijalnih nejednakosti među europskim regijama. Aktivnosti regionalne politike trebaju biti u kontekstu i komplementarne s proritetima te klimatskim i energetske ciljevima *Europe 2020*⁶. Uspjeh

u postizanju ciljeva *Europe 2020* u velikoj će mjeri ovisiti o odlukama donesenima na lokalnoj i regionalnoj razini.⁷

Regionalna politika ima ključnu ulogu u usmjeravanju ulaganja u pametan i održiv rast kroz akcije koje poduzima posebno u odlučivanju o klimatskim i energetske pitanjima, kao i u pitanjima zaštite okoliša. Aktivnosti regionalne politike usmjerene prema rješavanju navedenih problema trebaju biti u kontekstu i trebaju biti komplementarne s proritetima te klimatskim i energetske ciljevima *Europe 2020*.⁸

Promjene u investicijskim proritetima regionalne politike⁹ moraju se odvijati u kontekstu preusmjeravanja opće gospodarske politike u prioritete naznačene u *Europi 2020*. Drugim riječima, sredstva fondova treba iskoristiti, gdje god je to prikladno, za potporu strukturnim reformama.¹⁰

GLAVNI ELEMENTI PAMETNE SPECIJALIZACIJE

Strateškim promišljanjem i planiranjem nositelji regionalnih politika trebaju utvrditi aktivnosti s visokom dodanom vrijednosti koje pružaju najbolje izgleda za jačanje konkurentnosti neke regije. Da bi se postigao najveći učinak, I&R (istraživanje i razvoj) i inovacijski resursi moraju dosegnuti kritičnu masu i moraju biti i popraćeni mjerama za unaprjeđenje vještina, razine obrazovanja i infrastrukture znanja.

Prema tome, nacionalne i regionalne vlasti moraju razviti strategiju pametne specijalizacije (*S3*) kako bi postigle maksimalni učinak regionalne politike u kombinaciji s drugim politikama Unije (sinergija). Osim toga, strategija pametne specijalizacije regije mora biti usko povezana s drugim područjima politike i zahtijeva razumijevanje:

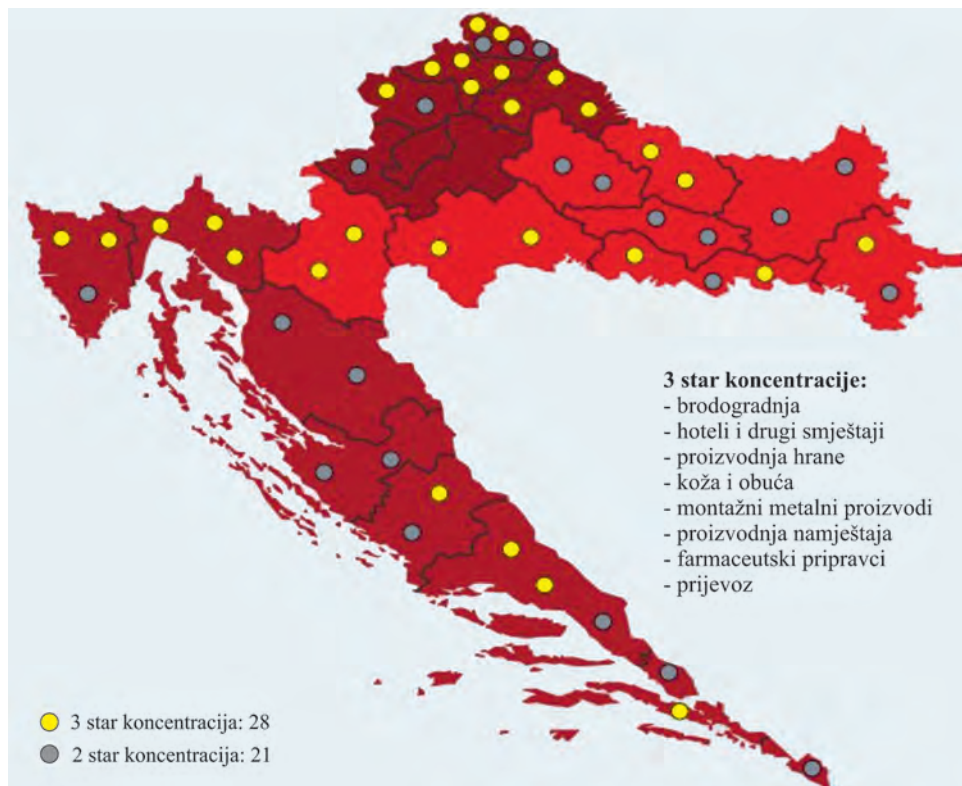
- cjelokupnih regionalnih prednosti u odnosu na druge regije
- razvoja u međuregionalnoj i transnacionalnoj suradnji.

Umjesto da se strategija nameće odozgo, *pametna specijalizacija* uključuje poslovnu zajednicu, istraživačke centre i sveučilišta te regionalnu vlast/upravu kako bi se utvrdila najperpektivnija područja specijalizacije, ali i sla-

SLIKA 1.
Promjena politike i razvoj klastera u regijama

IZVOR: Ministarstvo gospodarstva RH

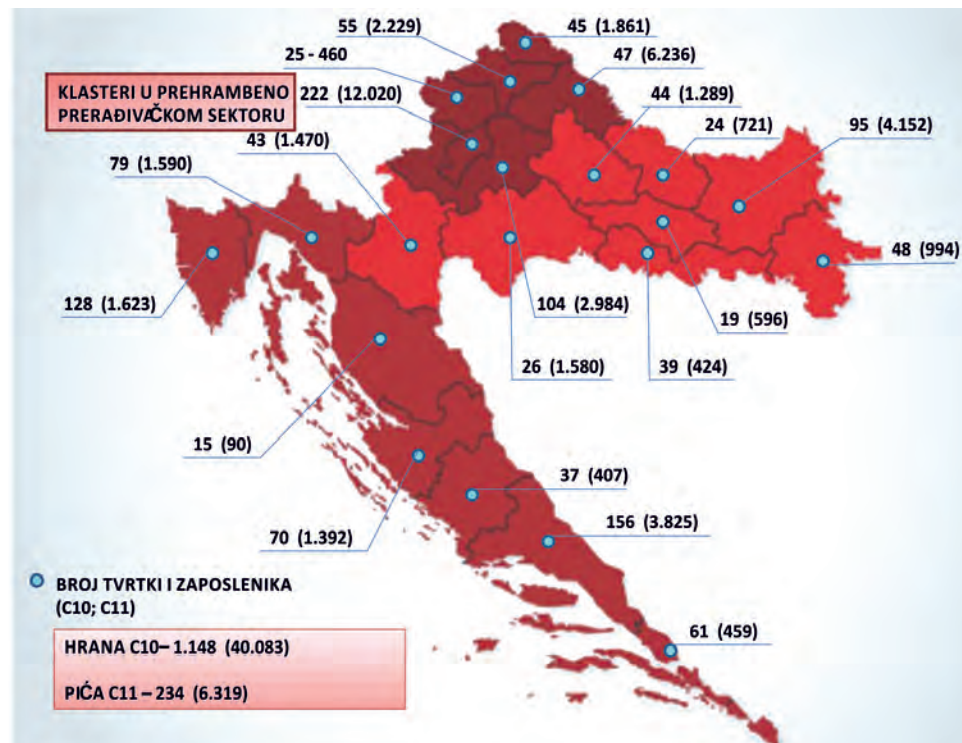

SLIKA 2.

„3 star“ kartiranje Hrvatske

IZVOR: Barry Condron (voditelj), Izvješće o mapiranju klastera, IPA projekt Podrška razvoju klastera, Ministarstvo gospodarstva RH, prosinac 2011.

SLIKA 3.

Klasteri u prehrambeno-prerađivačkom sektoru

IZVOR: Barry Condron (voditelj), Izvješće o mapiranju klastera, IPA projekt Podrška razvoju klastera, Ministarstvo gospodarstva RH, prosinac 2011.

bosti koje otežavaju ostvarenje inovacije. Naravno, održivost strategije ovisit će o operativnom redovitom provođenju i koordinaciji utvrđenih mjera politike, o upravljanju, pa i o načinima kako se uključuju dionici.

Pametna specijalizacija treba iskoristiti regionalne raznolikosti, poticati suradnju izvan nacionalnih i regionalnih granica te otvoriti nove mogućnosti izbjegavajući fragmentaciju i osigurati da znanje teče slobodnije u cijeloj Europskoj uniji.¹¹

Vrlo je važno istaknuti da strategije *pametne specijalizacije* mogu osigurati učinkovitije iskorištavanje javnoga novca i potaknuti privatna ulaganja. Uz pomoć strategije pametne specijalizacije, regija usredotočuje svoje resurse na nekoliko ključnih prioriteta. U nastavku se navode neke ključne ideje koje regije mogu rabiti i koje rabe na razne načine, kako bi na najbolji način usmjerile svoje korake prema pametnoj specijalizaciji i, u konačnici, oblikovale kvalitetnu strategiju koja će odražavati specifičnost regije:

- 1) klasteri konkurentnosti za regionalni rast
- 2) inovacijski prijateljsko poslovno okruženje za male i srednje poduzetnike
- 3) cjeloživotno obrazovanje
- 4) centri kompetencija i regionalna istraživačka infrastruktura
- 5) kreativna i kulturna industrija
- 6) digitalna agenda EU-a.

Postupak koji dovodi do pametne specijalizacije započeo je u Republici Hrvatskoj još 2010. godine, upravo postupkom identificiranja konkurentnih sektora, prioriteta županija te definiranja prioritetnih sektora u Hrvatskoj.

Zadarska županija, sudjelujući u IPA projektu Podrška razvoju klastera, uključila se u pripreme za izradbu strategija pametne specijalizacije, jer, u kontekstu europske politike, pametna specijalizacija samo je prethodni uvjet za održiv i uključiv rast.

Postupak identifikacije konkurentnih sektora u Hrvatskoj započeo je analizom sektora u gospodarstvu. U postupku su primijenjeni Rezultati analize sektora u okviru IPA projekta za razvoj klastera u RH – izvještaj o mapiranju klastera (prosina 2011.), primijenjena je tzv. *3-stars* metodologija kojom se koristi *European Cluster Observatory* te su uzeta u obzir tri kriterija:

- 1) **veličina** – sektori koji na regionalnoj razini dosežu 10% ukupne sektorske zaposlenosti na nacionalnoj razini dobivaju *1-star* ocjenu
- 2) **dominantnost** – sektor s više od 3% ukupne zaposlenosti na regionalnoj razini dobiva *2-stars* ocjenu
- 3) **specijalizacija** – ako zadovoljava oba kriterija (dominantnost i veličinu), dobiva *3-stars* ocjenu. Takav sektor osjetno djeluje na gospodarstvo, posebno na zapošljavanje.

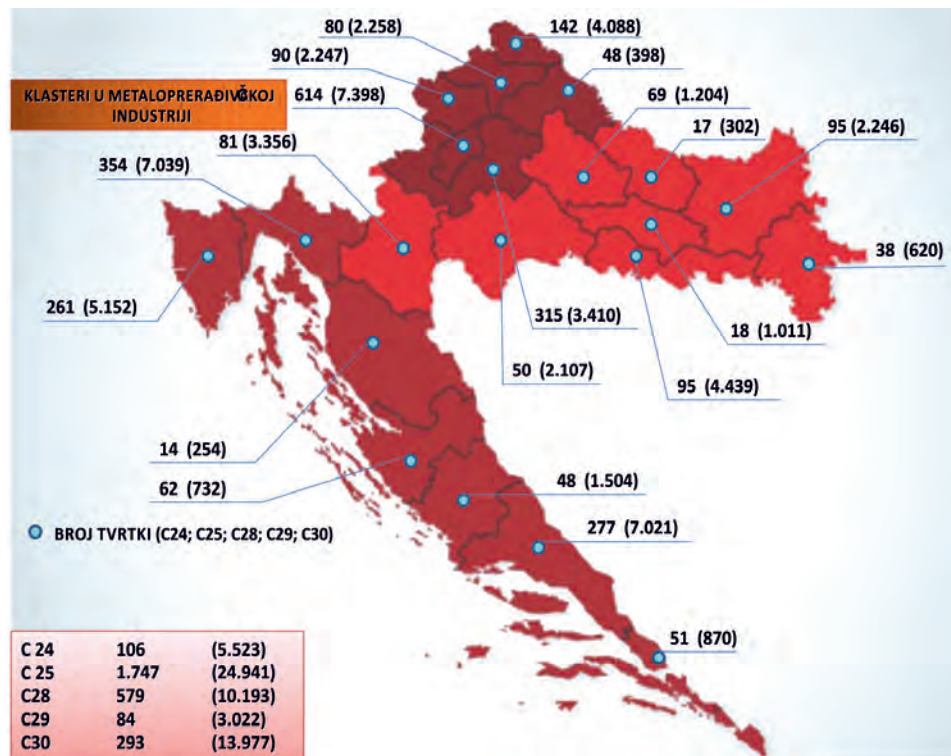
Na temelju toga utvrđeni su prioritetni sektori:

- prehrambeno-prerađivačka industrija
- drveno-prerađivačka industrija
- automobilska industrija
- farmaceutska industrija i proizvodnja medicinske opreme
- ICT industrija
- maritimna industrija (brodogradnja i mala brodogradnja)
- proizvodnja električnih i mehaničkih strojeva i opreme
- tekstilna industrija i proizvodnja kože i obuće
- obrambena industrija
- kemijska industrija
- građevinska industrija
- kreativna industrija.

Zadarska županija nastavila je svoje sudjelovanje u projektu te je jedna od osnivača Hrvatskoga klastera konkurentnosti (HKK) u automobilskoj industriji, HKK u prehrambeno-prerađivačkoj industriji te HKK kulturnih i kreativnih industrija.

Geoffrey Nicholson (izumitelj *Post-it Note*) kaže: *Research is the transformation of money into knowledge. Innovation is the transformation of knowledge into money* (Istraživanje je transformacija novca u znanje. Inovacija je transformacija znanja u novac.) Kao što je navedeno, ne postoji dobra povezanost istraživanja i razvoja (znanosti) s potrebama industrije, odnosno gospodarstva regije. Dakle, nedovoljno smo poslovno usmjereni. Da bi se postiglo inovacijski prijateljsko poslovno okruženje za male i srednje poduzetnike i ostvarili uvjeti za kvalitetno cjeloživotno obrazovanje, treba poboljšati poslovnu i istraživačku infrastrukturu.

S obzirom na to da su investicijski prioriteti *Europe 2020* jačanje istraživačke i inovacijske infrastrukture i kapaciteta za razvoj I&I, izvrsnosti i promocija centara kompetencije, posebno onih od interesa EU-a te promocija poslovnih investicija u istraživanje i inovacije; razvoj veza i sinergija između poslovnog i znanstveno-istraživačkog sektora u području razvoja proizvoda i usluga, tehnološkog transfera, socijalne inovacije i primjene javnih usluga, stimulacije potražnje, umrežavanja i razvoja klastera i otvorene inovacije kroz pametnu specijalizaciju, podršku tehnološkim i primijenjenim istraživanjima, pilot projektima, naprednim proizvodnim tehnologijama i prvoj proizvodnji u KET-u i difuziji tehnologije za opću upotrebu (Inovacije u poduzećima), kao i jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija kroz razvoj poslijediplomskih studija, treninge istraživača, aktivnosti umrežavanja i partnerstva između visokih znanstvenih institucija, istraživačkih i tehnoloških centara i poduzeća

SLIKA 4.

Klasteri u metaloprerađivačkoj industriji

IZVOR: Barry Condron (voditelj), Izvješće o mapiranju klastera, IPA projekt Podrška razvoju klastera, Ministarstvo gospodarstva RH, prosinac 2011.

(Istraživanje novih ideja), trebalo je osmisliti projekte koje će Zadarska županija, provodeći svoju regionalnu politiku, kandidirati za dobivanje sredstava iz proračuna EU-a (fondovi). Sudjelujući u upravnim tijelima HKK, Zadarska županija pozicionirala se kao regija, pa se vlastitim kapacitetima uspjelo razviti tri (3) projekta kojima će se pokušati premostiti nepovezanost istraživanja i razvoja (znanosti) s potrebama industrije, odnosno gospodarstva regije, dakle nedovoljna poslovna usmjerenost.

Projekti koje su razvijeni u Zadarskoj županiji i za koje je dobivena tehničku pomoć jesu: Centar novih tehnologija CeNT (HKK automobilske industrije – oznaka PNI), Plavo zeleni centar (HKK prehrambeno-prerađivačke industrije – oznaka PNI) te Centar kreativne industrije – tehnička pomoć kroz IPA projekt.

Tehnička pomoć dobivena je nakon postupka evaluacije regionalnih projekata prijavljenih po javnom pozivu koje provodi Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU-a, a spomenuta tri projekta ocijenjena su projektima važnima za regionalni razvoj (NUTS II regionalnu razinu) te da mogu biti točke preokreta u razvoju.

Centri kompetencije jesu specijalizirani poslovni subjekti koji provode I&R projekte razvojnog ili proizvodnog obilježja i razvijaju kompetencije u pojedinim područjima te s kojima drugi poslovni subjekti mogu ugovoriti usluge I&R u svrhu jačanja konkurentnosti pojedinoga sektora.

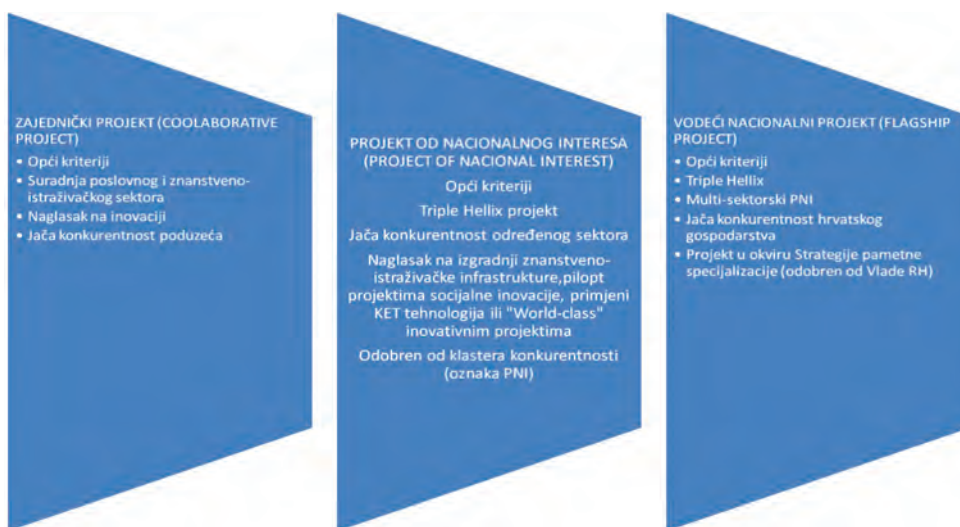
11
COM (2010) 2020
EUROPE 2020 A
strategy for smart,
sustainable and inclusive
growth/*COM/2010/2020
final*/, European
Commission, Brussels.

SLIKA 5.

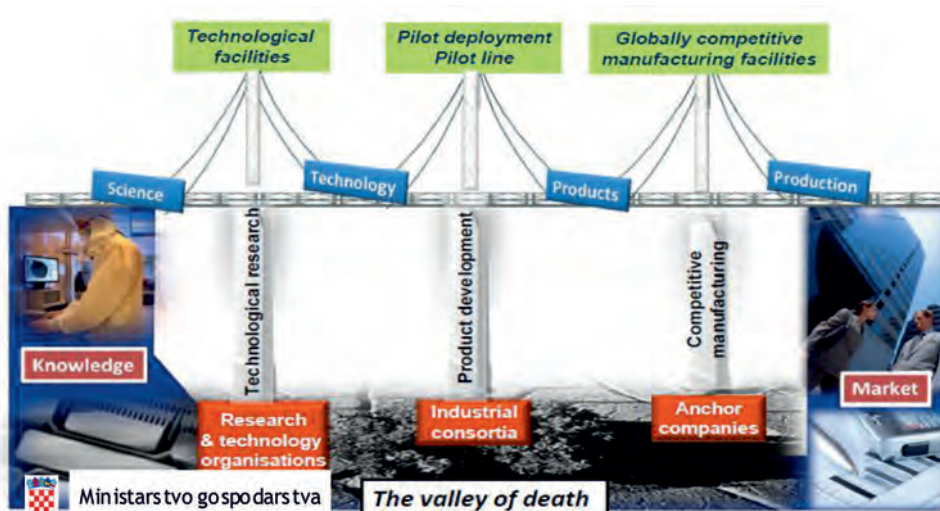
Razvoj klastera konkurentnosti

IZVOR: Ministarstvo gospodarstva RH, IPA projekt Podrška razvoju klastera

SLIKA 6.

Vrste projekata u okviru klastera konkurentnosti

SLIKA 7.

Model europskoga mosta sa tri stupa za prolaz preko „Doline smrti“, tj. jaza između znanosti i gospodarstva

IZVOR: Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske, 2013.

Centri kompetencije usmjereni su prema razvojnim i primijenjenim istraživanjima potaknutima od strane industrije i prema njihovoj komercijalizaciji te potpori i jačanju intelektualnoga vlasništva unutar specifičnih tematskih područja i grana kompetencije. Svaki centar kompetencije mora imati izrađenu strategiju za I&R. Osnovni cilj osnivanja centara kompetencije jest povećati konkurentnost industrijskoga sektora komercijalizacijom inovacija i primjenom nove tehnologije.

Svrha je premostiti jaz između znanstveno-istraživačkoga i gospodarskoga sektora kombiniranjem izvrsnosti znanstveno-istraživačkih institucija s potrebama industrijskoga sektora, i to:

- koncentracijom znanstveno-istraživačke infrastrukture
- stimuliranjem komercijalizacije istraživačkih rezultata i primjene nove tehnologije
- poticanjem prijenosa znanja i tehnoloških rješenja sa sveučilišta i drugih istraživačko-razvojnih ustanova u gospodarstvo
- mobilizacijom talenata, što bi trebalo rezultirati privlačenjem investicija
- stvaranjem novih *spin off* i inovativnih *start up* poduzeća.

Ujedno, promiču se nova znanja i cjeloživotno obrazovanje.

Valja naglasiti značenje kulturne i kreativne industrije, koje su usko povezane. One se razvijaju iz lokalne i regionalne sredine te imaju strateško mjesto u povezivanju kreativnosti i inovativnosti. Mogu pomoći regionalnoj ekonomiji Zadarske županije poticanjem novih aktivnosti, stvaranjem novih i održivih radnih mjesta. Kulturne i kreativne industrije utječu na druge gospodarske grane i izravno povećavaju atraktivnost regije i gradova. Stoga su kreativne industrije katalizatori strukturnih promjena na mnogim industrijskim i ruralnim područjima.¹²

Razvijajući centre kompetencija na područjima koja su utvrđena kao prioriteta, Zadarska županija uključuje se u Tehnološku platformu RH, koju čini mreža interesnih partnera iz poslovnoga, javnoga i znanstveno-istraživačkoga sektora povezanih na razvoju i učinkovitoj primjeni znanstveno-istraživačke infrastrukture koja omogućuje primjenu novih tehnologija i komercijalizaciju inovacija s ciljem jačanja konkurentnosti jednog sektora ili više njih. Institucije su povezane u komunikacijsku platformu i dio su visoko-tehnološke mreže za industriju RH te se naslanjaju na regionalne i europske tehnološke platforme.

Usmjeravajući regionalnu politiku, Zadarska županija nastoji izgraditi model primjeren europskom mostu sa tri stupa za prolaz preko „Doline smrti“, tj. jaza između znanosti i gospodarstva.

ZAKLJUČAK

Mogućnosti i važnost regionalne politike u Europskoj uniji te uključivanje i pozicioniranje Zadarske županije u zadanim strateškim okvirima započelo je u nepovoljnom gospodarskom okruženju. Razumijevanje načina funkcioniranja regija u ravnopravnom europskom okruženju novina je i zahtjevan zadatak svake regionalne vlasti/uprave.

Regionalna politika ima ključnu ulogu u usmjeravanju ulaganja u pametan i održiv rast kroz akcije koje poduzima, a promjene u investicijskim prioritetima regionalne politike moraju biti u kontekstu prioriteta naznačenih u dokumentu *Europa 2020*.

Prema tome, nacionalne i regionalne vlasti moraju razviti strategiju pametne specijalizacije (*S3*) kako bi postigle sinergijski učinak regionalne politike s drugim politikama Unije.

Neovisno o trenutačnoj zahtjevnoj društvenoj i gospodarskoj situaciji, regionalna vlast/uprava mora nastaviti sa strateškim promišljanjem, utvrditi „niše“, tj. aktivnosti s visokom dodanom vrijednosti, koje pružaju najbolje izgleda za jačanje konkurentnosti regije te investirati u razradbu projekata koji će dovesti do strukturnih promjena.

Strategija *Europe 2020* oblikovana je vizija europske socijalno-tržišne ekonomije koja bi trebala prevladati strukturne slabosti kroz napredak triju međusobno prožetih prioriteta. Nakon uspostavljanja potrebnoga državnog sustava za iskorištenje fondova, uspjeh u postizanju ciljeva *Europe 2020*, a time i vizije Zadarske županije kao mjesta dobra i ugodna življenja, ovisit će i o odlukama donesenim na lokalnoj i regionalnoj razini.

LITERATURA

COM (2010)110 Cohesion policy: Strategic Report 2010 on the implementation of the programmes 2007-2013, European Commission, Brussels.

COM (2010)110 Cohesion policy: Strategic Report 2010 on the implementation of the programmes 2007-2013, European Commission, Brussels.

COM (2010)183 Unlocking the potential of cultural and creative industries, European Commission, Brussels.

COM (2010)2020 EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth /*COM/2010/2020 final*/, European Commission, Brussels.

COM (2010)2020 EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth /*COM/2010/2020 final*/, European Commission, Brussels.

COM(2010)642 final, 'Conclusions of the fifth report on economic, social and territorial cohesion: the future of cohesion policy', European Commission, Brussels.

COM(2010)700 final, The EU Budget review, European Commission, Brussels.

Details in SEC(2011)92ec.europa.eu/regional_policy, European Commission, Brussels

European Council Conclusions of 17.06.2010.

European Council Conclusions of 17.06.2010.

European Parliament, 2009/2235(INI), 30.04.2010.

Regionalna politika – Inforegio, Europska komisija (http://ec.europa.eu/regional_policy/what/index_hr.cfm)